

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze

Acta Cassubiana 10, 284-306

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze

„Nasze Pomorze. Rocznik Muzeum Zachodnio-Kaszubskiego w Bytowie”, nr 8, 2006 (wyd. 2007), ss. 320

Tom ten ukazał się w roku 35-lecia Muzeum, stąd zawarto w nim artykuł Ignacego Skrzyпка o dziejach tej placówki. Ale oprócz tego znalazło się tu kilka innych wartych poznania artykułów: Tomasza Rembalskiego o mieszkańcach katolickiej parafii w Niezabyszewie w latach 1842–1846, Barbary Hapki o kościele św. Jerzego w Bytowie czy Jerzego Kaisera o parafii ugoskiej w XVIII–XIX wieku. Ponadto znalazły się tu także materiały z seminarium kaszubskiego poświęconego twórczości Jana Drzeżdżona. W Kronice oprócz sprawozdania muzealnego znalazły się również wspomnienia Jana Prondzińskiego.

Antoni F. Komorowski, *Porty Pucka*, Gdynia 2007, wyd. OPTI Firma Handlowo-Usługowa, ss. 48

Autor – profesor gdańskiej AWF i zapalony żeglarz, przedstawił prehistorię puckiego portu, funkcjonowanie przystani rybackiej i portu wojennego. Opisał bazy portowe dla wodolotów, przystanie żeglarskie i port jachtowy, przedstawiając również plany rozbudowy puckiej mariny. Całość została wzbogacona kilkudziesięcioma zdjęciami, mapami, planami...

Zdzisław Machura, *Był tu wśród nas na słupskiej ziemi. Opowieść o ks. Janie Ziei*, Słupsk 2007, wyd. Muzeum Pomorza Środkowego, Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, ss. 154

To już drugie podejście autora do opisanie słupskiego okresu w życiu ks. Jana Ziei. Powodem było dotarcie do zupełnie nowych, nieznanych dokumentów, obrazujących pierwsze powojenne lata w Słupsku oraz aktywność tego wyjątkowego

duszpasterza. Na książkę składa się osiem rozdziałów, prezentujących m.in. pierwszą parafię katolicką w Słupsku, Dom Matki i Dziecka, Uniwersytet Ludowy w Orzechowie Morskim i parafię św. Franciszka w Wytownie oraz parafię Świętej Rodziny w Słupsku – z nimi wszystkimi związana była praca ks. Ziei. Jeden rozdział poświęcono przyczynom i przebiegowi rozstania kapłana ze Słupskiem oraz fenomenowi jego osobowości. Dodano także dwa kalendaria – pierwsze dotyczy okresu, kiedy ks. Zieja był w Słupsku, a drugie przedstawia całe jego życie.

Feliks Marszałkowski i inni Zrzesińcy a rozwój języka i literatury kaszubskiej, Wejherowo-Gdańsk 2007, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, ss. 72

Broszura zawiera materiały z seminarium piszących po kaszubsku, które odbyło się w grudniu 2007 roku w Wejherowie. Zamieszczono tu cztery teksty: Jerzego Sampa o literackiej stegnie F. Marszałkowskiego, Iwony Makurat o twórczości Aleksandra Labudy, Dariusza Szymikowskiego o relacji między językiem a świadomością narodową Kaszubów z myśli zrzesińców i wreszcie Edmunda Kamińskiego o Janie Traczyku. Tekstu uzupełnia kilkanaście zdjęć.

Witold Look (1929–1976), red. Bogdan Kuffel, Zbigniew Stromski, Chojnice 2007, wyd. Europejskie Stowarzyszenie „Pomerania”, ss. 255

Książka przypomina postać jednego z wybitniejszych chojnickich regionalistów, historyka, dyrektora Archiwum Państwowego w Chojnicach. Otwierają ją dwa szkice biograficzne, ale zasadnicza część książki to przedruki ponad dwudziestu artykułów i przyczynków autorstwa Looka, a poświęconych dziejom Chojnic i okolicy. To tym cenniejsze, że wiele z nich jest dziś już bardzo trudno dostępna.

„Kościerskie Zeszyty Muzealne”, 2007, nr 1, wyd. Muzeum Ziemi Kościerskiej, ss. 130

Długa była droga do powstania Muzeum Ziemi Kościerskiej. Przedstawił ją w otwierającym artykule tego nowego muzealnego rocznika Krzysztof Jażdżewski. Oprócz tego zawarto tu interesujące artykuły Jerzego Łudzika o kościerskich pomnikach, ks. Władysława Szulista o materiałach do dziejów dekanatu kościerskiego czy Macieja Parszewskiego o znanej kościerskiej rodzinie Pellowskich. Każde nowe pismo szuka swojego charakteru i profilu i w tych poszukiwaniach nie zawsze dokonuje trafnych wyborów. Także redakcja KZM zamieściła blok materiałów z konferencji o ojcostwie, ale słabo one jednak korespondują z przyjętymi założeniami. Natomiast ciekawa jest obszerna kronika życia naukowego

i kulturalnego Kościerzyny. Zwraca też uwagę estetyczna szata graficzna i duża ilość materiału ilustracyjnego.

Materiały do poznania regionalizmu słupskiego, t. VIII, red. Jerzy Cieplik, Słupsk 2007, wyd. Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, ss. 144

Kolejny słupski tom regionalny składa się z czterech części. W pierwszej zamieszczono 12 artykułów, m.in. Tomasz Katafiasz o dziedzictwie kulturowym jako składniku tożsamości mieszkańców Słupska i Karoliny Dunajskiej o Lechu Bądkowskim. W części drugiej zawarto materiały kronikarskie, m.in. tekst prezentujący Koło Pierwszych Słupszczyzan (od 1945 roku do 2007). Część trzecia to krótkie wspomnienie o Krystynie Marczyk, a czwarta to pożyteczne zestawienie zawartości wszystkich wcześniejszych tomów „Materiałów”.

Z trzeciego brzegu Wisły. Szkice z antropologii Torunia, red. Hubert Czachowski, Olga Kwiatkowska, Adrian Miancki, Artur Trapszyc, Toruń 2007, wyd. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział w Toruniu, ss. 143

Toruńska próba uprawiania antropologii miasta przyniosła kilka ciekawych tekstów, a szczególnie trafne było przypomnienie kilkunastu tekstów Mariana Sydowa – przedwojennego toruńskiego publicyisty i miłośnika miejscowej historii. Ponadto wśród zamieszczonych tu tekstów warto zwrócić uwagę np. na artykuły Hanny Łopatyńskiej o reklamie w przedwojennym Toruniu, Artura Trapszycy o toruńskich związkach z wodą (czyli Wisłą i morzem) czy też Olgi Kwiatkowskiej o „toruńskim wizerunku Bydgoszczy i jej mieszkańców”.

Kosznajderia. Kraina i ludzie, tekst Ryszard Szwoch, zdjęcia Henryk Drązek, Ostrowite 2007, ss. 16

Skromna objętościowo, ale bardzo estetycznie wydana broszurka prezentująca 16 wsi kosznajderskich (prezentacjom towarzyszą zdjęcia najciekawszych znajdujących się tam obiektów). Ponadto krótki wstęp objaśniający, czym była Kosznajderia i skąd się wzięła nazwa oraz na zakończenie wykaz wybitnych Kosznajdrów, którzy zapisali się w dziejach Pomorza, m.in. bp. Augustyn Rosentreter.

Kosznajderia – fenomen tożsamości, Chojnice 2007, wyd. Fundacja Lokalna Grupa Działania „Sandry Brdy”, ss. 76

Kolejna publikacja przywracająca pamięć o tej zapomnianej krainie Pomorza. Zawiera materiały z konferencji, która odbyła się w Ostrowitem k. Chojnic w październiku 2007 roku i składa się z czterech części: genezy i opisu dziejów wsi

kosznajderskich do końca wojny trzynastoletniej, dziejów tego terenu i zamieszkującej go społeczności w okresie zaborczym, następnie w latach międzywojennych i w czasie wojny oraz z artykułu wyjaśniającego nazwy wsi kosznajderskich. Dołączono kilka ciekawych ilustracji oraz mapkę obejmującą teren Kosznajderii.

Heinz Albert Pohl, *Kronika kościoła w Stegnie/Kobbelgrube rozpoczęta w roku 1650*, tłum. Bartłomiej Gniecioszek, Stegna 2007, wyd. MW Sztutowo oraz Gminny Ośrodek Kultury Sztutowo, ss. 128+16

Skromny ciągle dorobek wydawniczy dotyczący Żuław wzbogacił się o polską edycję jednego z ciekawszych źródeł odnoszących się do tego terenu. A historia stegnieńskiego kościoła miała losy zawile – pierwsza, jeszcze z czasów nowożytnych zaginęła. Zaczęto ją odtwarzać na przełomie XIX i XX wieku, ale po wojnie... i ten materiał zaginął. Wreszcie po raz trzeci do jej sporządzenia przystąpił mieszkający w Niemczech H.A. Pohl, zbierając historyczne dokumenty i wykorzystując zachowane zapisy. Dzieło swoje ukończył w 2004 roku i przekazał je do Polski, gdzie za jego przetłumaczenie i wydanie wzięło się grono żuławskich miłośników regionalnej historii. Kronika zawiera opis dziejów kościoła i parafii od 1650 do 1945 roku – podano tu wiele oryginalnych dokumentów, spisy duchowieństwa, nauczycieli, informacji o kościele itd. Całość uzupełnia kilkanaście zdjęć – zarówno archiwalnych, jak i współczesnych. Książkę wydano – co należy podkreślić – bardzo estetycznie.

Z dziejów Sztumu i okolic, cz. V, Sztum 2007, wyd. Towarzystwo Miłośników Ziemi Sztumskiej, ss. 137

To już siódmy tom biblioteczki sztumskiego Towarzystwa. Zawiera, oprócz sprawozdania z działalności organizacji, dziewięć artykułów, wśród których warto zwrócić uwagę choćby na szkic Józefa Borzyszkowskiego o historii Powiśla (to pierwsza próba całościowego przedstawienia dziejów tej części Pomorza), na wspomnienie Teresy Donimirskiej-Piechockiej o losie tej znanej ziemiańskiej rodziny po wysiedleniu przez hitlerowców z majątku Małe Ramzy czy też na artykuł Przemysława Szczuchniaka o kolektywizacji na Powiślu w latach 1948–1956.

„Acta Cassubiana”, t. IX, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 319

Kolejny tom rocznika naukowego wydawanego przez Instytut Kaszubski. Oprócz stałych działów, zawierających recenzje, noty wydawnicze, informację o działalności Instytutu itd., znalazło się tu szereg interesujących tekstów. Warto zwrócić uwagę na kilka tekstów pisanych po kaszubsku (np. Hanny Makurat o aksjologii tekstów kaszubskojęzycznych, Stanisława Jankego o kaszubskiej prozie po 1989

roku czy Jerzego Tredera o kaszubszczyźnie tłumaczenia *Tryptyku Rzymskiego*), na kolejną część prezentacji spuścizny Andrzeja Bukowskiego, czy też na socjologiczny tekst Moniki Mazurek, prezentujący fragment badań nad Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim. W dziale materiałów źródłowych znalazł się tu memoriał z 1910 roku dotyczący sprzedaży „Gazety Gdańskiej”.

„Zapiski Tucholskie. Rocznik Społeczno-Kulturalny”, 2007, nr 3, wyd. Miejska Biblioteka Publiczna, Borowiackie Towarzystwo Kultury, ss. 289

Kolejny tom „Zapisek” dokumentuje rozwój pisma. Zamieszczono w nim osiem artykułów problemowych dotyczących m.in. represji aparatu bezpieczeństwa w powiecie tucholskim po zakończeniu II wojny światowej, fortyfikacji miejskich w Tucholi, rodziny Galińskich z Legbąda itd. W tej części zamieszczono również blok materiałów pod ogólnym tytułem *Lekcja historii regionalnej*, który zbudowano wokół postaci Wojciecha Prylla – miejscowego działacza patriotycznego. Oprócz tego są tu inne materiały źródłowe (np. *Ustawa Towarzystwa nauczycieli* z 1919 roku), wspomnienia (np. księdza Zygmunta Iwickiego z lat dzieciństwa), sprawozdania, komunikaty, informacje o życiu kulturalnym itd. Znalazło się miejsce także na próby literackie i legendy z Borów.

Filozof szczęśliwych darów. Pro memoria ks. Józef Tischner (1931–2000), zebrał i opracował Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 336

Książka poświęcona jest jednemu z najwybitniejszych filozofów katolickich XX wieku, góralowi i przyjacielowi Kaszub, księdzu Józefowi Tischnerowi. Jest owocem trzech Sesji Świętojańskich, zorganizowanych w 2005 roku przez Instytut Kaszubski, Nadbałtyckie Centrum Kultury i Duszpasterstwo Środowisk Twórczych. Tom składa się z czterech części: *Ks. Józef Tischner i etos inteligencji; Etos pracy i solidarności; Polaka – etos Europejczyka; Ks. Józef Tischner w naszych wspomnieniach...* Poza referatami z Sesji, m.in. autorstwa ks. Krzysztofa Niedałtowskiego, Edmunda Wittbrodta, Małgorzaty Czermińskiej czy Józefa Borzyszkowskiego, tom wzbogaciły swoimi wspomnieniami o ks. Józefie i jego podhalańskich, krakowskich oraz gdańsko-pomorskich drogach takie osoby, jak ks. abp Tadeusz Gocłowski, Stefan Figlarowicz, bp Tadeusz Pieronek, kard. Stanisław Dziwisz, Kazimierz Kotowicz czy Henryka Dobosz.

„Zeszyty Chojnickie”, 2007, nr 22, wyd. Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, ss. 239

Kolejny tom chojnickiego rocznika zawiera m.in. ciekawe artykuły o burmistrzu

i kronikarzu miasta Gotfrydzie Izaaku Goedtkem, o prasie chojnickiej w okresie przemian ustrojowych czy też o pracach konserwatorskich wokół fortyfikacji miejskich. Oprócz tego znalazły się w „Zeszytach” recenzje, sprawozdania i szkice biograficzne (o ks. Janie Kłosowskim).

***Kim są Kaszubi? Nowe tendencje w badaniach społecznych*, red. Cezary Obracht-Prondzyński, Gdańsk 2007, Instytut Kaszubski, ss. 356**

Publikacja jest pokłosem interdyscyplinarnej konferencji (z udziałem socjologów, etnologów, etnolingwistów itd.) i stanowi swego rodzaju podsumowanie stanu badań społecznych nad społecznością kaszubską. Jest też próbą wytyczenia nowych kierunków naukowej refleksji. Autorzy, wywodzący się z różnych ośrodków naukowych w kraju i nie tylko, przedstawiają tutaj wyniki swoich badań, które przeprowadzali w ostatnim czasie. Niektóre są bardzo szerokie, jak obraz kobiet na terenie całych Kaszub, inne dotyczyły konkretnych miejsc, jak Wejherowo czy Chmielno. Cenne są także prezentowane materiały porównawcze, przytaczające przykłady śląskie, łemkowskie, limburskie, walijskie itd.

***Słowniczek gwary borowiackiej*, red. Maria Pająkowska-Kensik, Bartosz Puchowski, Elżbieta Ziółkowska, Cekcyn 2007, wyd. Stowarzyszenie na Rzecz Ocalenia Śladów Przeszłości w Gminie Cekcyn „Światło”, Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły, ss. 72**

Oprócz wypowiedzi wstępnych przedstawiających idee i cel powstania słowniczka praca ta zawiera artykuł M. Pająkowskiej-Kensik dotyczący gwary borowiackiej w kontekście innych dialektów Pomorza, zestaw ponad 1700 słów oraz blisko 200 wyrażen i powiedzonek gwarowych z terenu Borów. Tym sposobem do słowników kaszubskich i kociewskich dochodzi kolejny pomorski słownik gwarowy. Autorzy przy tym wprost odwołują się do dzieła ks. Bernarda Sychty, pisząc, że chcą choć w skromnym zakresie zrealizować zamiar, którego ten wielki leksyko-
graf nie zdążył już wykonać.

Cezary Obracht-Prondzyński, *Kaszubi dzisiaj. Kultura, język, tożsamość*, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 64; *The Kashubs Today. Culture – Language – Identity*, tłum. Tomasz Wicherkiewicz, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 64; *Kaszëbi dzys. Kùltura – jãzëk – tożsamòsc*, tłum. Eugeniusz Gołąbek, Gduńsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 64; *Kaschuben heute. Kultur – Sprache – Identität*, tłum. Anna Wilczewska, Danzig 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 64

Syntetyczna, oparta na najnowszych badaniach praca przedstawia w czterech

wersjach językowych w 27 punktach współczesne oblicze społeczności kaszubskiej i jej kulturę (od informacji o tym, ilu jest Kaszubów, przez kwestie związane z kaszubską tożsamością, problemy językowe, aż po takie elementy kultury, jak literatura, teatr, organizacje kaszubskie itd. Całość opatrzone bibliografią, wykazem najważniejszych adresów oraz kolorowymi ilustracjami.

Wanda Szkulmowska, *Sztuka ludowa w Borach Tucholskich*, wyd. 3 zmienione, Tuchola 2007, wyd. Polskie Towarzystwo Reklamowe, ss. 40

Kolejne wydanie bardzo cennej i pożytecznej książeczki. Składają się na nią teksty prezentujące: rys geograficzny i historyczny, badania nad kulturą Borów Tucholskich, prezentację haftu kaszubskiego na tym terenie oraz współczesną sztukę ludową Borów i jej twórców. Całość została wzbogacona wieloma kolorowymi zdjęciami, streszczeniem w języku niemieckim, podstawową bibliografią oraz wykazem twórców ludowych aktywnych na terenie Borów.

Florian Ceynowa, *Rozmowa Polôcha z Kaszëbą. Rozmowa Kaszëbë z Polôcha*, oprac. Jerzy Treder, seria: *Biblioteka Pisarzy Kaszubskich*, t. I, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 168

W pierwszym tomie *Biblioteki Pisarzy Kaszubskich* znajdują się dwie z najważniejszych prac Floriana Ceynowy: *Rozmowa Polôcha z Kaszëbą. Rozmowa Kaszëbë z Polôcha*. W tomie tym oba teksty jak i twórczość samego Ceynowy krytycznie opracował i omówił profesor Jerzy Treder. Oba teksty zamieszczone zostały w dwóch postaciach – w oryginalnej pisowni Ceynowy oraz w ortografii współczesnej. Dialogi te, bardzo popularne w drugiej połowie XIX w. miały trudny do przecenienia wpływ na kształtowanie się tożsamości kaszubskiej jak i twórczość literacką następców Ceynowy: Hieronima Derdowskiego i młodokaszubów.

Hieronim Jarosz Derdowski, *O panu Czôrlńszim, co do Pucka po sécë jachôł*, oprac. Jerzy Samp, Jerzy Treder, Eugeniusz Gołąbek, seria: *Biblioteka Pisarzy Kaszubskich*, t. II, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 352

Nowe, krytyczne wydanie słynnego poematu Hieronima Derdowskiego. Książkę otworzył tekst Jerzego Sampa: *Oblicza pisarstwa poety z Wielą*. Następnie Jerzy Treder przedstawił język poematu Derdowskiego. Zgodnie z przyjętą zasadą edytorską tekst został podany w wersji oryginalnej wedle pierwszego wydania z 1880 roku (skan) oraz we współczesnej wersji ortograficznej – w opracowaniu E. Gołąbka i z jego uwagami redakcyjnymi.

Polityka germanizacyjna Trzeciej Rzeszy na Pomorzu Gdańskim w latach 1939–1945, materiały z sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2006 r., red. Katarzyna Minczykowska, Jan Szyling, Toruń 2007, wyd. Fundacja „Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek”, ss. 258

Kolejny ważny tom wydany pod auspicjami toruńskiej fundacji. Wśród 14 zamieszczonych tu artykułów trzy dotyczą ciągle kontrowersyjnej Niemieckiej Listy Narodowościowej, a ponadto dwa analizują jej skutki po zakończeniu wojny. Są tu także teksty prezentujące ogólnie założenia hitlerowskiej polityki narodowościowej i porównujące sytuację na Pomorzu oraz Górnym Śląsku. Ponadto zamieszczono w książce artykuły prezentujące wysiedlenia z Pomorza, usuwanie śladów polskości w Gdańsku, funkcjonowanie szkolnictwa niemieckiego w okresie okupacji itd. Całość opatrzone streszczeniami w językach angielskim i niemieckim oraz indeksami osobowym i geograficznym.

Pro memoria. Feliks Marszałkowski (1911–1987), zebrał i opracował Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 672

Kolejny tom z serii poświęcony jest jednemu z najwybitniejszych działaczy kaszubskich z grupy zrzeszinców. Praca składa się z sześciu części: *O Feliksie Marszałku – Marszałkowskim w społeczności zrzeszonej; W kręgu mistrzów i przyjaciół z młodości – pod znakiem „Zrzesz Kaszëbskô”;* *Dziedzic i opiekun spuścizny Jana Karnowskiego; Feliks Marszôlk – opiekun spuścizny i rodziny Aleksandra Majkowskiego; Feliks Marszałkowski – Listy do Przyjaciół: „Domowina” – „Moje Doma” i wiersze... oraz Feliksowe silva rerum.* W pracy poza licznymi dokumentami źródłowymi oraz tekstami samego bohatera są także liczne wspomnienia, m.in. Jan Zbrzycy, Barbary Pisarek, Wandy Kiedrowskiej, Eugeniusza Gołąbka, Jolanty i Tadeusza Węsierskich oraz Pawła Szeferki.

Ziemia Człuchowska – Kaszuby – Pomorze. O dziejach, kulturze i ludziach, red. Cezary Obracht-Prondzyński, Człuchów-Gdańsk 2007, wyd. Muzeum Regionalne w Człuchowie, Instytut Kaszubski, ss. 299

Książka zawiera materiały z jubileuszowej konferencji, związanej z 30-leciem Muzeum Regionalnego w Człuchowie i 95-leciem muzealnictwa w tym mieście. Wśród zamieszczonych tu 15 artykułów warto zwrócić uwagę na dwa poświęcone dziejom człuchowskiego muzealnictwa (Ignacy Skrzypek i Ewa Homa-Rożek) oraz np. na teksty Andrzeja Grotha o ludności Człuchowa w latach 1772–1815, Macieja Hejgera o wysiedleniu Niemców z Ziemi Człuchowskiej po II wojnie światowej czy też Romana Drozda o ludności ukraińskiej w tym powiecie. Dla osób zainteresowanych kulturą Kaszub ciekawe mogą się okazać teksty Aleksandra

Błachowskiego o historii haftów kaszubskich czy też Hugony Ostrowskiej-Wójcik o człuchowskim ośrodku hafciarskim.

***Literatura kaszubska*, red. Zbigniew Zielonka, Gdańsk 2007, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 208**

Książka ta jest owocem konferencji zorganizowanej przez Instytut Kaszubki oraz Kaszubski Uniwersytet Ludowy w 2007 roku pt. *Literatura kaszubska w nauce, edukacji i życiu publicznym*. Jej zasadniczą częścią jest dziesięć artykułów-referatów z niniejszej konferencji, m.in. Jerzego Sampa o *Zasadniczych dokonaniach i postulatach badawczych w literaturoznawstwie kaszubskim*, Tadeusza Linknera o *Kaszubskich lekturach obowiązkowych*, Felicji Baska-Borzyszkowskiej o *Literaturze kaszubskiej w nauczaniu ponadpodstawowym*, Jowity Kęcińskiej o nauce o *Literaturze kaszubskiej w wyższych uczelniach Pomorza*, Daniela Kalinowskiego, *Dramaturgia kaszubska, pytania o kondycję i perspektywy*, czy Cezarego Obracht-Prondzyńskiego, *W stronę socjologii i antropologii literatury kaszubskiej*. Dodatkowo opracowanie to zawiera kilka głosów w dyskusji oraz sprawozdanie z przebiegu konferencji.

***Rola i znaczenie granicy polsko-niemieckiej na odcinku chojnickim w II RP*, red. Jacek Knopek, Chojnice 2007, wyd. Przedsiębiorstwo Marketingowe „LOGO” na zlecenie Europejskiego Stowarzyszenia „Pomerania” w Chojnicach, ss. 110**

Książka składa się z dwóch części. W pierwszej zaprezentowano artykuły dotyczące „życia codziennego chojnickiego pogranicza” (tu m.in. artykuł Włodzimierza Jastrzębskiego o Kosznajdrach oraz Joanny Gierszewskiej o relacjach polsko-niemieckich w Silnie). W drugiej części zamieszczono teksty odnoszące się do kwestii bezpieczeństwa wewnętrznego (tu m.in. artykuł Wojciecha Skóry o placówce polskiego wywiadu w Chojnicach czy też Grzegorza Miszewskiego o służbie granicznej w tymże mieście).

***Warsztaty Regionalne „Remusowa Kara 07”. Materiały pokonferencyjne*, Gdańsk 2007, wyd. Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, ss. 76**

Tom jest interesujący przede wszystkim z tego względu, że prezentuje stan wiedzy i świadomości młodych badaczy i działaczy kaszubskich. Składa się nań siedem tekstów, w tym dwa zostały napisane po kaszubsku. Łukasz Grzędzicki zaprezentował prawne regulacje dotyczące mniejszości, w tym i Kaszubów, Malwina Kreft mówiła o edukacji regionalnej, a Iwona Makurat przedstawiła sylwetkę Aleksandra Labudy jako kaszubskiego felietonisty. Warto też zwrócić uwagę na tekst Wojciecha Makurata o języku kaszubskim w komputerze.

Mariusz Chudecki, Józef Malinowski, *Piękno przyrody, ludowej kultury i słowa. Śladami ks. dr. Bernarda Sychty po Ziemi Świeckiej. (Przewodnik historyczno-turystyczny)*, Osiek 2007, wyd. Bractwo Czarnej Wody, ss. 101

Książka składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej, nazwanej *Przewodnikiem historycznym*, przedstawiono biografię ks. Sychty, z wybiciem jego związków z Kociewiem i Borami. Druga część to już przewodnik turystyczny, w którym zaprezentowano szlak ks. dr Sychty – historię i walory przyrodnicze terenu, przez który prowadzi. Szczegółowo też opisano wszystkie kolejne etapy szlaku, opisując dokładnie miejsca, które należy obejrzeć. Dodatkowo znalazło się tu mnóstwo ciekawych zdjęć, map, szkiców, reprodukcji...

„Biuletyn Historyczny”, 2007, nr 30, wyd. Muzeum w Lęborku i Lęborskie Bractwo Historyczne, ss. 191

W kolejnym numerze lęborskiego pisma zamieszczono dziewięć artykułów. Wśród nich znalazł się tekst Joanny Namiołto mający wedle tytułu prezentować historię Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w powiecie lęborskim. Jest to jednak raczej skromny przyczynek do rozpoznania dziejów tej organizacji na Ziemi Lęborskiej (bo przecież są jeszcze oddziały choćby w Łebie i Cewicach). Ponadto w „Biuletynie” znalazła się monografia dziejów lęborskiej biblioteki, czy też opis lęborskiego życia politycznego do 1980 r. Jak w każdym numerze są także recenzje oraz sprawozdania (Muzeum i Bractwa).

***Wędrowki po dziejach Gdyni, cz. II*, red. Dagmara Płaza-Opacka, Tadeusz Stegner, Gdynia 2007, wyd. Muzeum Miasta Gdyni, ss. 319**

Zbiór kilkunastu studiów i przyczynków do dziejów Gdyni. Warto zwrócić uwagę na teksty Małgorzaty Stapanko o wysiedleniach wojennych z miasta, Piotra Gucewicza o alianckich nalotach, Pawła Korzenceckiego o życiu codziennym w Gdyni w pierwszych miesiącach po zakończeniu okupacji czy też Iwony Jakimowicz-Ostrowskiej o Grekach i Macedończykach, którzy osiedlili się tu po wojnie.

***Bedecker gruczeński*, red. Jadwiga Luterek-Cholewska, Gruczo 2007, wyd. Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły, ss. 240**

W ostatnich latach jest prawdziwa moda na bedekery, jednak ten dotyczący Gruczna wyróżnia się niewątpliwie szatą graficzną – rodzajem papieru, oprawą, ilością użytych zdjęć, także kolorowych i ich oprawą itd. Na początku zamieszczono krótki rys historyczny oraz scharakteryzowano położenie wsi i jej środowisko przyrodnicze. A następnie w ponad stu hasłach omówiono wydarzenia historyczne, wybitniejsze postaci i znaczniejsze rodziny, organizacje lokalne – historyczne

i współczesne, firmy, instytucje, charakterystyczne miejsca, wspólnoty wyznaniowe występujące na tym terenie, elementy kultury ludowej, gwary itd. itp. Całość opatrzone wieloma ilustracjami – archiwalnymi zdjęciami, mapami, szkicami, dokumentami etc.

„Libri Gedanenses”, t. XXIII–XXIV za lata 2005–2006, Gdańsk 2007, wyd. Biblioteka Gdańska PAN, ss. 300

W kolejnym tomie gdańskiego rocznika bibliotecznego warto zwrócić uwagę na tekst Jana Jerzego Jasiewicza o krzyżackiej tradycji liturgiczno-muzycznej w świetle źródeł zgromadzonych w bibliotece (to fragment krzyżackiego dziedzictwa niemal zupełnie nieznanego). Ponadto są tu interesujące informacje o spuściznach Mieczysława Czychowskiego oraz Marii Boduszyńskiej-Borowikowej.

***Terrae Leopoliensis Filius. Terrae Gedanensis Civis, Księga pamiątkowa ofiarowana prof. dr hab. Zbigniewowi Nowakowi w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Maria Babinis, Maria Pelczar, Gdańsk 2007, wyd. Biblioteka Gdańska PAN, ss. 223**

Pięknie wydana księga, zawierająca m.in. życiorys naukowy i bibliografię prof. Nowaka, szkic poświęcony jego osobie autorstwa prof. Romana Wapińskiego oraz kilka tekstów naukowych, m.in. Janusza Tazbira, *Prehistoria polskiej inteligencji* czy też Lidii Pszczółkowskiej analiza listów Heweliusza, przechowywanych w gdańskiej bibliotece.

***O nowy model historycznych badań regionalnych*, red. Krzysztof A. Makowski, Poznań 2007, wyd. Instytut Zachodni, Centrum „Instytut Wielkopolski” Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ss. 163**

Lektura obowiązkowa historyków-regionalistów. Autorzy mierzą się z problemem poszukiwania nowych teoretycznych i praktycznych możliwości uprawiania historii regionalnej. Książka dzieli się na dwie części. W pierwszej, *O nowy model syntezy dziejów regionu*, znalazł się wiodący artykuł Witolda Molika o syntezach dziejów Wielkopolski oraz komentarze autorów z innych regionów, w tym w odniesieniu do Pomorza J. Borzyszkowskiego. W drugiej części, *O nowy model monografii miasta*, artykuł dyskusyjny przygotował Robert Traba, a wśród komentatorów jest m.in. Edward Włodarczyk – historyk Pomorza ze Szczecina.

Kazimierz Kozłowski, *Pomorze Zachodnie w sześćdziesięcioleciu (1945–2005). Społeczeństwo – władza – gospodarka – kultura*, Szczecin 2007, wyd. Uniwersytet Szczeciński, ss. 834

Obszerny tom będący w zasadzie podsumowaniem dotychczasowych badań nad najnowszymi dziejami zachodniej części Pomorza znanego szczecińskiego histo-

ryka i archiwisty. Autor podzielił książkę na dwie części. W pierwszej przedstawił „tematy przekrojowe”, pisząc kolejno o podziałach terytorialnych, zmianach demograficznych, problemach gospodarczych, rolnictwie, oświacie, kulturze i kwestiach militarnych. W części drugiej omówił „procesy społeczne na Pomorzu Zachodnim w ujęciu chronologicznym”. W kilkunastu rozdziałach zaprezentował m.in. takie problemy, jak życie polityczne w poszczególnych okresach, protesty robotnicze i przemiany lat 70. i 80. Warto też zwrócić uwagę na rozdział poświęcony diecezjom zachodniopomorskim. Całość uzupełnia obszerne kalendarium, bibliografia, indeks osobowy oraz aneks ilustracyjny.

„Zeszyty Gminy Puck”, 2007, nr 4, wyd. Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Gminie Puck, ss. 140

Wśród kilkunastu artykułów są m.in. dotyczące Rzucewa, szkół w Błądzikowie, Smolnie, Rekowiu Górnym i Celbowie, odsłonięcia pomnika Brunona Kupferschmidta w Żelistrzewie itd. Można znaleźć także próby literackie – np. tren ku czci ofiar Piaśnicy.

Trzebiatowscy, cz. VII, red. Zdzisław Zmuda Trzebiatowski, Sulęcyno 2007, wyd. Rada Rodzin Trzebiatowskich, ss. 270

Kolejny tom materiałów przygotowany na zjazd rodzinny, który odbył się we wrześniu 2007 roku w Sulęcynie. W tym swoistym rodzinnym *silva rerum* sporo ciekawych materiałów, nie tylko dla Trzebiatowskich. Warto choćby przeczytać tekst o historii Sulęcyna, czy też drugą część dawnej pracy Herberta von Smude i drobnych właścicieli wsi Trzebiatkowa w Bytowskim. Ale oprócz tego mamy tu sporo wspomnień, szkiców genealogicznych, biografii itd.

Chojnickie gimnazjum w życiu społeczno-kulturalnym miasta w II RP, Chojnice 2007, wyd. Wydawnictwo Hegard, ss. 48

W tej niewielkiej książeczce zgromadzono sześć tekstów. Najpierw przypomniano artykuł Stefana Bieszka, *Gimnazjum chojnickie – rzut oka na jego dzieje* (ale nie podano daty jego powstania, co może być dla czytelnika mylące). Z pozostałych pięciu tekstów współczesnych autorów warto choćby przywołać tekst Janusza Gierszewskiego, *Zrzeszenia uczniowskie działające w chojnickim gimnazjum (1920–1939)*, czy też ogólny szkic Henryka Porożyńskiego, *Gimnazjum i Liceum w Chojnicach w latach II Rzeczypospolitej*.

Pro memoria. Wincenty Mazurkiewicz (1938–2004), opracował Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2008, wyd. Instytut Kaszubski, Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, ss. 592

Kolejny tom z serii *Pro memoria* tym razem został poświęcony znanemu regiona-

liście i szkolnemu z Borów Tucholskich, ze Śliwic – Wincentemu Mazurkiewiczowi. Książka składa się oprócz wstępu i zakończenia autorstwa redaktora tomu, z czterech części. Pierwsza zawiera materiały poświęcone ojcu i synowi, czyli Janowi i Wincentemu Mazurkiewiczom. Są tu wspomnienia bohatera tomu o swoim ojcu, fragmenty jego wspomnień z wojny, szkice biograficzne o Wincentym i wspomnienia o nim oraz rodzinne listy. W drugiej części zawarto listy i artykuły W. Mazurkiewicza oraz kronikę szkolną z Okonin Nadgeziornych. Trzecia część została poświęcona historiom i ludziom Śliwic, w tym przede wszystkim księdzu Erhardowi Staniszewskiemu. Wreszcie część ostatnią zajmują dzienniki i diariusze W. Mazurkiewicza. Całość uzupełniają liczne zdjęcia, dokumenty osobiste itd.

„Kultura i Polityka. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. Ks. Józefa Tischnera”, Kraków, 2008, nr 2-3, ss. 317

Wśród kilkunastu artykułów poświęconych kwestiom międzynarodowym, społecznym i lingwistycznym warto zwrócić uwagę na tekst Artura Czesaka: *Różnice językowe w kontekstach politycznych i humanistycznych*. Autor należy do młodszego pokolenia badaczy, którzy w obszarze swych zainteresowań mają także kwestie kaszubskie. Tekst ten jest zaś o tyle ciekawy, że autor podjął się próby porównawczej analizy przemian statusu i sytuacji języka kaszubskiego oraz dialektów góralskiego i śląskiego, wskazując na istotne uwarunkowania polityczne.

***Słownik dziennikarzy i publicystów Pomorza 1945–2005*, opr. zespół pod kierunkiem Jerzego Modela, Gdańsk 2008, wyd. Stowarzyszenie Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej, Oddział Morski w Gdańsku, ss. 227**

Pionierskie przedsięwzięcie prezentujące kilkaset biogramów dziennikarzy związanych z ośrodkiem gdańskim (stąd być może nieco mylące użycie w nazwie „Pomorza”, bo jednak autorzy poza Trójmiasto wychodzą raczej rzadko). Biogramy znacząco różnią się objętością i szczegółowością, ale i tak prezentują bardzo interesujący materiał do badań historycznych i socjologicznych. Przy sporej liczbie biogramów umieszczono także zdjęcia dziennikarzy. Na końcu zaś zamieszczono wykazy członków zespołów redakcyjnych gdańskiej prasy, radia i telewizji (szkoda jednak, że nie znalazła się tu „Pomerania”). Autorzy książki zapowiadają, że to dopiero pierwsza wersja i będą chcieli ją uzupełniać i poprawiać, prostując zawarte miejscami potknięcia, dopisując pominięte fakty i osoby. Na pewno jest to jednak przedsięwzięcie unikatowe, dające badaczom kultury Pomorza bardzo ciekawy materiał do dalszych analiz.

***Kultura religijna związana z bazyliką Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Chojnicach*, red. ks. Wiesław Śmigiel, Chojnice-Pelplin 2008, wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 112**

Książka wydana z okazji 15-lecia nadania chojnickiej farze tytułu bazyliki mniejszej. Składa się z siedmiu artykułów, m.in. ks. Jana Walkusza o obecności duchowieństwa chojnickiego w życiu publicznym w XIX i XX wieku, ks. Tomasza Rakowskiego o religijnej kulturze muzycznej w parafii farnej oraz ks. Damiana Plackowskiego o architekturze bazyliki. Dodano także kalendarium ważniejszych wydarzeń w minionym 15-leciu oraz noty o autorach.

Kazimierz Ickiewicz, *Kaszubi w Kanadzie*, Gdańsk 2008, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, ss. 120

Nieco zmieniona wersja książki, która pierwotnie ukazała się w 1981 roku. Pretekstem do jej wznowienia były obchody jubileuszu 150-lecia emigracji Kaszubów do Kanady. Píše o tym we wstępie zarówno prezes ZK-P Artur Jabłoński, jak i autor. Na końcu książki dodano obszernie streszczenie po angielsku, wybór ważniejszej literatury oraz informacje o ZK-P i Kaszubskim Zespole Parlamentarnym. Całość uzupełniają interesujące ilustracje z Kaszub kanadyjskich.

Piotr Skurzyński, Radosław Kamiński, *Dziedzictwo kulturowe Północnych Kaszub*, Wejherowo 2008, wyd. Starostwo Powiatowe w Wejherowie, ss. 96

Publikacja powstała w ramach programu europejskiego INTERREG III. Realizatorom przyświecał następujący cel: „przybliżenie zarówno turystom, jak i mieszkańcom regionu bogactwa dziedzictwa kulturowego Północnych Kaszub”. Geograficznie objęły one trzy powiaty: pucki, wejherowski i lęborski, jednak ten ostatni powiat, jak przyznają sami autorzy, został najslabiej opracowany. Można zresztą uznać, że jego włączenie do tego opracowania jako części północnych Kaszub nie znajduje uzasadnienia historycznego i kulturowego. Książka ułożona została wedle klucza administracyjnego – powiatami i gminami. Zaprezentowano w niej przede wszystkim pałace i dwory, ponadto muzea i inne zabytki (kościóły, mury obronne, pomniki itd.). Mocną stroną książki są liczne zdjęcia, które rekompensują często lakoniczny opis obiektu.

„Zapiski Puckie. Pùcczé Skriblënë”, 2008, nr 7, wyd. Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy, Urząd Miasta Puck, ss. 221

W najnowszym numerze puckiego pisma zamieszczono łącznie ponad 20 artykułów, rozpraw, notatek, materiałów źródłowych itd. Warto zwrócić uwagę na kilka z nich: Ryszard Droszcz, *Pomorze i Ziemia Pucka w życiorysie Jana III Sobieskiego. (Prawda historyczna przeplatana legendą)*, Adam Patok, *Opowieść o Albercie Patocku – gburze i strażaku ze Strzelna*, Joanna Grochowska, Barbara Kos-Dąbrowska, *O fotografii w Pucku w okresie międzywojennym*, Mirosław Kuklik, *Wspomnienie o Leonie Golli*. Należy podkreślić, że większość artykułów problemowych została wzbogacona ciekawymi ilustracjami i zdjęciami.

Gerard Czaja, *Kapliczki i krzyże dekanatu bytowskiego*, br. r. i m. wyd., wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 80

Praca bytowskiego historyka-amatora i dokumentalisty zawiera, oprócz odautorowanego wstępu i krótkiego tekstu poświęconego funkcjom kulturowym oraz religijnym kapliczek, zdjęcia dokumentujące te elementy małej architektury sakralnej w poszczególnych parafiach. Na wstępie autor daje krótką charakterystykę danej parafii, a następnie przedstawia dokumentację fotograficzną istniejących na tym terenie kapliczek i krzyży. Szkoda jednak, że nie towarzyszą im opisy, przedstawiające fundatorów i historię poszczególnych obiektów.

„Kościerskie Zeszyty Muzealne”, 2008, nr 2, wyd. Muzeum Ziemi Kościerskiej, ss. 192

Zdecydowanie widać, że pismo dojrzewa i kształtuje swój profil. Zamieszczono tu trzy artykuły problemowe, w tym dokończenie prezentacji kościerskich pomników i tablic pamiątkowych, następnie przedstawiono materiały konferencji „Sześć wieków Kościerzyny” (m.in. Andrzeja Grotha o losach miasta w latach 1773–1806 czy też o polsko-niemieckim sąsiedztwie w Kościerzynie w okresie międzywojennym). W dziale *Pro memoria* znalazło się wspomnienie o znanym kościerskim rzeźbiarzu Adamie Zwolakiewiczu. Wreszcie zamieszczono w piśmie dział recenzji oraz obszerną kronikę życia kulturalnego i naukowego.

***Z zaborskiego matecznika. O Stanisławie Pestce – Janie Zbrzycy*, red. Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2008, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 368**

Książka poświęcona Stanisławowi Pestce (pseudonim artystyczny: Jan Zbrzyca) – pisarzowi, publicyście i poecie wywodzącemu się z Ziemi Zaborskiej, a zarazem działaczowi regionalnemu – m.in. prezesowi Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. Praca składa się niejako z dwóch części – w pierwszej zawarto teksty poświęcone twórczości i aktywności społecznej S. Pestki (m.in. artykuły Jerzego Tredera o kaszubszczyźnie Jana Zbrzycy czy Jerzego Sampa o miejscu J. Zbrzycy wśród poetów kaszubskich). Druga zaś część to teksty samego S. Pestki, w tym cenny jako dokument – diariusz prezesa ZK-P z lat 1976–1983). Całość została wzbogacona licznymi zdjęciami.

***Ślązacy, Kaszubi, Mazurzy i Warmiacy – między polskością a niemieckością*, red. Andrzej Sakson, Poznań 2008, wyd. Instytut Zachodni, ss. 436**

Książka nawiązuje do wcześniejszych podobnych publikacji Instytutu Zachodniego oraz współdziałania kręgu socjologów zajmujących się polską ludnością rodzimą. Oprócz trzech artykułów o charakterze ogólnym zamieszczono tu bloki tekstów poświęconych Ślązacom, Mazurom i Warmiakom, Kaszubom oraz – dla porównania – kilku innym grupom (Litwini pruscy, Alzatzycy, Serbołużyczanie

i Łemkowie). W części poświęconej Kaszubom umieszczono sześć tekstów, m.in. Brunona Synaka i Moniki Mazurek o przemianach kaszubskiej tożsamości, Katarzyny Warmińskiej o dyskusjach wokół statusu etnicznego Kaszubów. Dwaj autorzy – Marek Latoszek i Henryk Galus zajęli się nieco szerszym, pomorskim kontekstem. Pierwszy napisał tekst o tożsamości Pomorzan w świetle ostatniego Spisu Powszechnego, a ten drugi o strukturze ruchu regionalnego na Pomorzu.

Józef M. Ziółkowski, Kazimierz Ickiewicz, Alicja Gajewska, *Tczew. Daty – fakty – wydarzenia. Od osady do współczesności, Tczew 2008*, wyd. Centrum Wystawienniczo-Regionalne Dolnej Wisły w Tczewie, ss. 64

Niewielka, kieszonkowa książeczka poświęcona Tczewowi, a wydana w kolejną rocznicę powrotu miasta do Polski. Składa się z trzech części – w pierwszej zawarto w zasadzie scenariusz okolicznościowej wystawy (opis 27 tablic), w drugiej podano krótki zarys dziejów miasta, a w trzeciej zaprezentowano nowe centrum muzealne w Tczewie.

***Śladami walk o Tczew w 1807 roku. Szkice historyczne*, red. Kazimierz Ickiewicz, Tczew 2008, wyd. Oddział Kociewski Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Tczewie, ss. 64**

Książka powstała z okazji 200-lecia zdobycia Tczewa przez wojska napoleońskie. Składa się z trzech artykułów, z których dwa odnoszą się wprost do obecności wojsk na Kociewiu (*Kociewie w oczach żołnierzy den. Jana Henryka Dąbrowskiego* oraz *Udział wojsk polskich gen. Jana Henryka Dąbrowskiego w zdobyciu Tczewa 23 lutego 1807 roku*). Prócz tego zamieszczono tu kronikę fotograficzną konferencji oraz zaprezentowano jednostki organizujące i wspierające ją.

***Kociewie – pomorska kraina*, opr. Michał Kargul, Gdańsk 2008, wyd. Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego oraz Oddział Kociewski Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Tczewie, ss. 45**

Ciekawa, syntetyczna i bogato ilustrowana prezentacja Kociewia przygotowana przez ośmiu autorów ze środowiska tczewskiego. Składa się na nią kilka tekstów: ogólne wprowadzenie prezentujące czym jest Kociewie, a następnie: nazwa i obszar, kim są Kociewiaci, historia Kociewia wraz z kalendarium, przyroda, gwara, symbole, zabytki, literatura, kultura ludowa itd. Zaprezentowano także najważniejsze instytucje kociewskie – organizacje, muzea, czasopisma... Wspomniano również o Kociewiu w... Słowenii.

***Tożsamość i przynależność. O współczesnych przemianach identyfikacji kulturowych w Polsce i w Europie*, red. Marian Kempny, Grażyna Woroniecka, Paweł Załęcki, wyd. Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2008, ss. 222**

Wśród trzynastu zamieszczonych tu artykułów trzy odnoszą się do problematyki kaszubskiej: Cezary Obracht-Prondzyński, „*Nie ma Kaszub bez Polonii*”? Dylematy tożsamościowe Kaszubów, Monika Mazurek, *Tożsamość przestrzenna jako wyznacznik zakorzenienia wśród mieszkańców współczesnych Kaszub* oraz Jerzy Kuniewski, *Kobieta z Kaszub wobec akcesji Polski do Unii Europejskiej*.

Augustyn Klemens Hirsz, *Kronika życia i twórczości Aleksandra Majkowskiego*, Banino 2008, wyd. Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Baninie, Wydawnictwo ROST, ss. 208

Książka niezżyjącego już autora ukazała się w Roku Aleksandra Majkowskiego, ogłoszonym przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie. Dotychczas pozostawała w maszynopisie i znana była jedynie wąskiemu gronu czytelników. Zgodnie z tytułem jest kalendarium, w którym autor przedstawia rok po roku wypadki w życiu najwybitniejszego pisarza kaszubskiego. Całość uzupełnia bibliografia (szkoda jednak, że wydawnictwo nie pokusiło się o jej aktualizację) oraz kilka zdjęć.

Eugeniusz Pryczkowski, *Kaszubski Kordecki. Życie i twórczość ks. prałata Franciszka Gruczy*, Banino 2008, Wydawnictwo ROST, ss. 164

Książka składa się z trzech zasadniczych części, oprócz wstępu, w którym autor przywołuje swoje związki z bohaterem opracowania. Pierwsza część to szkic biograficzny, a właściwie heroiczna i mocno hagiograficzna wersja biografii, druga to wspomnienia o ks. Gruczy, wśród których znalazł się także dawniejszy tekst Ryszarda Ciemińskiego o prałacie z Sopotu i wreszcie część trzecia to literackie dokonania ks. Gruczy. Całość uzupełnia bibliografia oraz spora ilość fotografii.

Andrzej Gąsiorowski, *Jan Kaszubowski i służby specjalne: Gestapo, Siersz, UB...*, Gdańsk 2008, wyd. Wydawnictwo Oskar-Polnord, ss. 512

Książka dotyczy jednego z najciemniejszych epizodów najnowszych dziejów Kaszub i Pomorza – roli Jana Kaszubowskiego w czasie okupacji i po jej zakończeniu. Składa się z dwóch części – *Wokół Kaszubowskiego*, w której przedstawiono jego rodzinę, pobyt w Wolnym Mieście Gdańsku, następnie pracę w strukturach hitlerowskich oraz współpracę powojenną ze służbami komunistycznymi. W części drugiej, *Ludzie w kregu Kaszubowskiego*, autor przedstawia m.in. swoje ustalenia dotyczące Aleksandra Arendta. Uzupełnieniem książki jest pięć źródłowych anekdotów, bibliografia oraz indeksy.

Jarosław Załęcki, *Kontakt międzykulturowy a obraz Niemca w świadomości gdańszczan*, Gdańsk 2008, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ss. 294

Monografia socjologiczna podejmująca ciekawy i ważny temat stosunku współ-

czesnych mieszkańców Gdańska do Niemców i kultury niemieckiej. Autor przedstawił ciekawe rozważania metodologiczne i teoretyczne, ale przede wszystkim zaprezentował wyniki badań, oparte zresztą nie tylko na badaniach socjologicznych, ale i na materiale źródłowym. Przedmiotem badania były zaś takie kwestie, jak stereotyp Niemca i wpływ nań tożsamości respondentów (ciekawie wygląda tu np. wizerunek Niemców w oczach Kaszubów i innych osób o korzeniach pomorskich), kwestie pamięci historycznej, oceny relacji polsko-niemieckich itd. Na końcu dołączono kwestionariusz wywiadu, bibliografię oraz streszczenie w języku niemieckim.

***Słupią – śladami Karola Wojtyły. Dziesięć przystani na kajakowym Szlaku Papieskim*, tekst Jerzy Dąbrowa-Januszewski, Słupsk 2008, wyd. Związek Miast i Gmin Dorzecza Rzeki Słupi i Łupawy, ss. 120**

Książkę otwiera wprowadzenie autorstwa Elżbiety Szalewskiej. Potem jest kilka minireportaży przywołujących obecność Papieża na pomorskich szlakach, okraszzone własnymi refleksjami i wspomnieniami autora tekstu, też zapalonego i doświadczanego kajakarza). Najważniejszą jednak częścią jest prezentacja dziesięciu przystani na trasie papieskiego szlaku – wszędzie autor przedstawiał, jak dochodziło do ich powstania, zamieszczając także przebogaty materiał ilustracyjny.

„Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek”, 2008, nr 1, ss. 92

Ten numer „Biuletynu” zadedykowano twórczyni Fundacji prof. Elżbiecie Zawackiej z okazji jej 99 urodzin. Znalazły się w nim cztery artykuły, w tym Elżbiety Grot o egzekucji w Wielki Piątek 1940 roku w Stutthofie oraz Andrzeja Gąsiorowskiego o walce gestapo z pomorską konspiracją. W kronice znalazło się sprawozdanie z wystawy jubileuszowej poświęconej prof. Zawackiej. Ponadto umieszczono tu obszerne sprawozdanie z działalności Fundacji i Muzeum w 2007 roku.

***Józef Chełmowski*, tekst: Tomasz Siemiński, zdjęcia: Kazimierz Rolbiecki, Bytów 2008, wyd. Muzeum Zachodnio-Kaszubskie w Bytowie, ss. 128**

Artyście z Jagli poświęcono już kilka katalogów, ale takiego albumu jeszcze nie miał. Powstał on z okazji przekrojowej, monograficznej wystawy, którą zorganizowało bytowskie Muzeum, które posiada największy zbiór prac J. Chełmowskiego. Tekst napisał znawca twórczości bruskiego artysty – Tomasz Siemiński, a zdjęcia wykonał bytowski fotografik K. Rolbiecki. Należy podkreślić, że wszystkie teksty oraz opisy zdjęć podano w trzech wersjach językowych – polskiej, niemieckiej i angielskiej. Do tej pory żaden kaszubski artysta nie doczekał się podobnej prezentacji.

***W kręgu badaczy kultury Kaszub i Pomorza XIX i XX wieku. IX Konferencja Kaszubsko-Pomorska*, red. Józef Borzyszkowski, Słupsk-Gdańsk 2008, wyd. Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, Instytut Kaszubski, ss. 248**

Kolejne pokłosie konferencji kaszubsko-pomorskiej przynosi 15 artykułów poświęconych m.in. takim badaczom, jak Gotfryd Ossowski, Józef Łęgowski, Łucjan Kamiński, Adam Wrzosek, Rudolf Hardow, Wojciech Błaszowski czy Maria Znamierowska-Prüfferowa.

„Informator Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych RP”, nr 3, Warszawa-Wrocław 2008, ss. 158

W numerze zamieszczono m.in. materiały z V Ogólnopolskiego Zjazdu Nauczycieli Regionalistów, który odbył się w listopadzie 2007 roku w Gdańsku. Są wśród nich teksty J. Borzyszkowskiego o pomorskich tożsamościach, C. Olbracht-Prondzyńskiego o ruchu regionalnym na Pomorzu i Renaty Mistrz o wybranych inicjatywach edukacyjnych w województwie pomorskim.

Maciej Żakiewicz, *Gdańsk 1945. Kronika wojennej burzy*, Gdańsk 2008, wyd. Wydawnictwo Oskar-Polnord, ss. 255

Znacznie rozbudowana i zmieniona wersja książki, która ukazała się przed kilku laty. Autor w trzynastu rozdziałach prezentuje losy miasta w ostatnim, przełomowym okresie wojny. Przywołuje sporo wspomnień z różnych stron frontu, relacje osób wysiedlanych i osiedlających się w mieście, fragmenty wspomnień dotyczących odbudowy i początków życia polskiego. Na końcu zamieszcza bibliografię oraz użyteczny spis nazw ulic Gdańska w 1945 roku i późniejszych.

Krzysztof Kowalkowski, *Nowa Wieś Rieczna*, Gdynia 2008, wyd. Wydawnictwo REGION, ss. 128

Kolejna monografia wsi pomorskiej przygotowana przez gdańskiego historyka-amatora. Tym razem poświęcona została jednej z większych i szybciej rozwijających się wsi pod Starogardem Gdańskim. Autor omawia kolejno: położenie wsi, jej nazwę, historię (od prehistorii po zmiany, które zaszły po 1989 roku), dzieje wiejskiej szkoły oraz wsie Rokicin i Stary Las, których losy były związane z Nową Wsią Rieczną. Podaje też kilka biogramów osób związanych z wsią, a wśród nich jest m.in. tak zasłużona postać, jak Jan Bieliński, twórca i wydawca „Gazety Kartuskiej”. Całość kończy bibliografia.

Jan Mordawski, *Geografia Kaszub. Geògrafia Kaszëb*, Gdańsk-Gduńsk 2008, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, ss. 160

Kolejna próba stworzenia podręcznika dwujęzycznego. Dzieli się on na pięć zasadniczych rozdziałów: środowisko przyrodnicze, charakterystykę regionów naturalnych, podział administracyjny, stan i ochronę środowiska oraz współpracę

międzyregionalną. Oprócz tego podano wykaz literatury, map, tabel i wykresów, których jest w książce bardzo dużo, podobnie jak i zdjęć.

***Mě trzimómě z Bògã. Księga jubileuszowa. 100 lat Klubu Studentów Kaszubów w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie 1908–2008*, tekst: Tadeusz Łącki, Pelplin 2008, wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 211**

Prócz przedmowy bpa Jana Bernarda Szłagi i wstępu w książce opisano: genezę i początki działalności Klubu, następnie „struktury personalne KSK”, formy aktywności Klubu i jego obecność w życiu regionu. Znalazła się tu także bibliografia (niestety, wysoce niekompletna), podsumowanie w języku angielskim i spis ilustracji, których umieszczono blisko 90.

Władysław Szulist, *Varia (English and Polish)*, Lipusz 2008, ss. 48 +16 nlb

Kolejny zbiorzek tekstów ks. W. Szulista, w którym zaprezentował on działalność ks. prałata Mariana Szczepińskiego oraz ks. prof. Zygmunta Zielińskiego. Ponadto przedstawił refleksje dotyczące planowanego „Muzeum Historii Polski”. Znalazły się tu także dwa szkice genealogiczne o rodzinach Niewiarowskich i Schütz oraz bibliografia autora za lata 2007–2008.

Gerard Labuda, *Rozważania nad teorią i historią kultury i cywilizacji. Wybór studiów i rozpraw*, Poznań 2008, Wydawnictwo Poznańskie, ss. 561

Wśród kilkunastu zaprezentowanych tu rozpraw, najczęściej wysoce erudycyjnych, znalazły się także artykuły teoretyczne i koncepcyjne dotyczące kultury Pomorza: *Kultura morska w dziejach społeczeństwa*, *Morze i Pomorze w kulturze politycznej Polski (do schyłku XVIII wieku)*, *Próba syntezy historii kultury Pomorza w pierwszej połowie XIX wieku czy też Kult w kulturze religijnej Kaszub i Pomorza*. Należy się cieszyć, że czytelnicy otrzymują kolejny zbiór prac najwybitniejszego polskiego historyka i że w zbiorze tym po raz kolejny prezentowane są materiały kaszubsko-pomorskie.

***A Concise Guide to the Canadian Kashuby. Kanadyjskie Kaszuby. Mały przewodnik*, tekst: Anna Żurakowska, Barry's Bay 2008, wyd. Polski Instytut Kaszuby. Polish Heritage Institute Kaschuby, ss. 55**

W roku jubileuszu przybycia pierwszych Kaszubów do Kanady ukazuje się bardzo pożyteczny przewodnik śladami tego i późniejszego osadnictwa. Przedstawiono w nim Wilno, miejsca godne odwiedzenia w nim (m.in. cmentarze, drogi krzyżowe, pamiątkowe tablice, skansen), następnie Barry's Bay, polskie ośrodki na Kaszubach itd. Opisano miejscowe parafie, działalność harcerstwa, działające tu inne instytucje. Całość została dobrze zilustrowana kolorowymi zdjęciami, mapkami z trasami wędrówek.

Daniel Duda, *Maria Janta Polczyńska – ziemianka pomorska (1880–1970)*, Gdynia 2008, brak inf. o wydawcy, ss. 24

Niewielka broszurka prezentująca jedną z ciekawszych osób z kręgów pomorskiej arystokracji – córkę Romana Komierowskiego, a żonę Leona Janta Polczyńskiego, działacza narodowego okresu zaborów, a później ministra rolnictwa w wolnej Polsce. Autor przedstawia zresztą nie tylko biografię bohaterki, ale losy całej jej rodziny, cytując wspomnienia, artykuły prasowe i zamieszczając kilka ciekawych zdjęć.

***Szkice z dziejów Prus Królewskich XVI–XVIII wieku. Gospodarka – społeczeństwo – kultura*, red. Józef Arno Włodarski, Gdańsk 2008, Wydawnictwo „Marpress”, ss. 245**

Wśród kilkunastu zamieszczonych tu artykułów warto zwrócić uwagę na kilka, odnoszących się bezpośrednio do problematyki pomorskiej: Michał Kargul, *Lasy Prus Królewskich*, Jakub Borkowicz, *Odbudowa województwa pomorskiego ze zniszczeń drugiej wojny północnej w latach 1660–1700*; Irena Zalewska, *Sprawy obyczajowe przed sądami miejskimi małych miast kaszubskich w XVII i XVIII wieku na przykładzie Skarszew i Kościerzyny*, Barbara Klasa, *Miejsce Pomorza Gdańskiego w dziejach Polski w ujęciu Adama Naruszewicza*.

Hanna Domańska, *Tajemniczy Sopot*, Gdańsk 2008, wyd. Wydawnictwo Oskar-Polnord, ss. 198

Kolejna książka o Sopocie napisana przez H. Domańską, tym razem odwołująca się nie tylko do źródeł i literatury (których wykaz umieszczono na końcu, podobnie jak i polsko-niemiecki spis ulic i indeks osobowy), ale i do wspomnień autorki. Książka w zasadzie przypomina formą popularne pomorskie bedekery, z tym że koncentruje się na sopockiej architekturze, przedstawiając najciekawsze obiekty i zakątki miasta. Wszystkie szkice zostały też opatrzone przypisami oraz ciekawymi zdjęciami.

Tadeusz Krzysztof, *Bedeker kosakowski*, Rewa 2008, wyd. Wydawnictwo „Szkuta”, ss. 132+15 nlb

Kolejny pomorski bedeker, tym razem napisany przez znanego animatora kultury, kolekcjonera i miłośnika dziejów regionu – T. Krzysztofa. Teren objęty przez autora to gmina Kosakowo, położona między Gdynią a Puckiem. W kilkudziesięciu hasłach autor przedstawił najważniejsze zabytki i wydarzenia, miejsca i miejscowości, instytucje i organizacje, osoby i elementy kultury tradycyjnej (np. legendy). Hasła opatrzone zostały licznymi ilustracjami, bibliografią oraz poręcznymi informacjami dla turystów.

Mieczysław Charszła, *Wspomnienia i refleksje nauczyciela Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie*, Toruń 2008, wyd. Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, ss. 204

Kolejne kościerskie wspomnienia wydane przez toruńskie stowarzyszenie. W kolejnych rozdziałach autor przedstawia swoją drogę do kościerskiego ogólniaka, pracę w okresie stalinowskim, okres od 1956 do 1970 i następnie pracę w „erze Gierka”. Kolejny rozdział to już opis okresu spędzonego na emeryturze. Książkę kończą wspomnienia o M. Charszlu napisane m.in. przez Jerzego Knybę czy Bronisławę Niedzielską. Całość została opatrzona licznymi zdjęciami.

„Studenckie Teki Historyczne”, z. 4, red. Józef Włodarski, Gdańsk 2008, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ss. 475

Tom przygotowany przez Naukowe Koło Historyków UG zawiera m.in. materiały z XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Studentów, który odbył się w Gdańsku w marcu 2005 roku. Wśród zgromadzonych tu tekstów kilka odnosi się także do Pomorza, np. Marek Wawrzynkowski, *Działalność morskiego Dywizjonu Lotniczego w Pucku w latach 1919–1939*; Irena Zalewska, *Wilkierz królewskiego miasta Chojnice z 1661 roku* czy Monika Rode, *Z dziejów skarszewskich Żydów*.

Marian Mroczko, *Eugeniusz Romer (1871–1954). Biografia polityczna*, Słupsk 2008, wyd. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, ss. 272

Biografia jednego z najwybitniejszych geografów, polityków i działaczy narodowych. W siedmiu rozdziałach autor przedstawił życie i aktywność publiczną Romera, podkreślając, zgodnie z tytułem, wątki polityczne. Pojawiają się w nich także elementy pomorskie, bowiem Romer zajmował się rozsiedleniem ludności polskiej na kresach, także zachodnich. Książkę kończą streszczenia w języku angielskim i niemieckim, bibliografia i indeks osobowy.

„Terra Zaborenis. Ziemia Zaborska”, 2008, nr 1, wyd. Zaborskie Towarzystwo Naukowe, ss. 52

Pierwszy numer biuletynu towarzystwa, które choć cele ma szczytne, to jednak nie wiadomo, dlaczego nazwało się „naukowym”, skoro ma charakter obywatelsko-edukacyjny? Zamieszczono tu kilka interesujących przyczynków, choćby dotyczących Anny Łajming czy początków Kaszubskiego Liceum Ogólnokształcącego w Brusach.

***O Julianie Rydzkowskim to i owo*, opr. Bogdan Kufel, Zbigniew Stromski, Chojnice 2008, wyd. Europejskie Stowarzyszenie „Pomerania”, ss. 149**

Książka ukazała się z okazji 30 rocznicy śmierci twórcy chojnickiego muzeum. Składa się z trzech części. W pierwszej zamieszczono kilkanaście tekstów: wy-

wiadów, wspomnień i opinii o J. Rydzkowskim. Druga – *Rozmowy ze sobą* – to fragmenty refleksji Pomorskiego Szaraka, jak mówił o sobie J. Rydzkowski. A trzecia część obejmuje próby jego twórczości: od życiorysu, wspomnień, po opowiadania i legendy. Oprócz tekstów znalazło się tu sporo ciekawych zdjęć.

Mirosław Mylik, *Biskup Kazimierz Józef Kowalski. Z dziejów odnowy neoscholastyki polskiej, Pelplin 2008, wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 267*

Ciągle niewiele mamy biografii poświęconych biskupom pomorskim czasów najnowszych. Książka ta także nie jest typową biografią, bowiem życie biskupa Kowalskiego zostało przedstawione już w pierwszym rozdziale. Następnie analizują jego poglądy społeczne, filozoficzne oraz wkład w odnowę neoscholastyki. Autor zestawiał też bibliografię tekstów bp. Kowalskiego oraz podał obszerny wykaz źródeł i literatury, na których się oparł. Mimo wszystko jest to ważny przyczynek do poznania nie tylko losów jednego z biskupów, ale także poznania życia intelektualnego katolickiego środowiska pomorskiego w XX wieku.

Sylvia Grochowina, *Szkolnictwo niemieckie okręgu Gdańsk – Prusy Zachodnie w latach 1939–1945 (obszar II RP), Toruń 2008, wyd. Wydawnictwo MADO, ss. 229*

W opisach okupacji na Pomorzu dotychczas koncentrowano się na polityce eksterminacyjnej władz hitlerowskich. Niewiele było opracowań przedstawiających funkcjonowanie instytucji administracyjnych czy właśnie oświatowych. Tym cenniejsze jest powyższe opracowanie. Autorka, wykorzystując bogate źródła archiwalne i literaturę, w pięciu rozdziałach przedstawiła kolejno: szkolnictwo w województwie pomorskim przed wojną, funkcjonowanie szkolnictwa w kontekście polityki narodowościowej władz okupacyjnych, organizację i bazę lokalową szkolnictwa niemieckiego w okresie wojny, kadre nauczycielską oraz organizację nauki szkolnej, w tym kwestie wychowawcze. Książkę uzupełnia bibliografia i spis tabel.

Kościół pelpliński na swoje XV-lecie 1992–2007, opr. Komitet Redakcyjny pod przewodnictwem ks. Wojciecha Klawikowskiego, Pelplin 2008, wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 968

Potężna księga jubileuszowa, prezentująca diecezję pelplińską w piętnaście lat od jej powstania. Zaczyna się życiorysami biskupów pelplińskich, a następnie w kilkudziesięciu tekstach zaprezentowano: rozwój diecezji (organizacyjny, strukturalny) i funkcjonowanie jej najważniejszych instytucji, następnie formy duszpasterstwa, działalność Wyższego Seminarium Duchownego, wydawnictwa i diecezjalnych mediów oraz budownictwo sakralne i działalność gospodarczo-kulturalną. Książkę kończy obszerny rozdział poświęcony wizycie Jana Pawła II w Pelplinie.